

Л. О. Маланчук
Т. О. Чубок

ПРОВЕДЕННЯ АКЦІЙ ПРОТЕСТУ ПРОТИ ГОЛОДОМОРУ 1932 – 1933 РР. НА ВОЛИНІ ВОСЕНИ 1933 Р.

У статті досліджено проведення акцій протесту проти політики голодомору в Україні західноукраїнськими політичними партіями та громадськими організаціями. Проаналізовано цикл публікацій на сторінках тогочасних газет, які висвітлювали ситуацію в УСРР.

Ключові слова: партія, голодомор, протести, громадська організація, преса.

DOI 10.34079/2226-2830-2020-10-27-20-27

Постановка наукової проблеми. Період першої половини ХХ ст. в історії України відомий сталінським тоталітарним режимом та геноцидом українців, зокрема, кількома голодоморами, що прийшли на зміну українізації 1920 – 1930-х років. Проте, найбільш широкомасштабні українські політичні об'єднання поза межами СРСР протестували проти політики Голодомору 1932 – 1933 рр. Актуальність статті зумовлена доцільністю аналізу проблем, пов'язаних з організацією та проведенням протестних заходів проти політики Голодомору в УСРР у Західній Україні, що відображені на сторінках архівних документів.

Аналіз останніх досліджень. Питання спроб надання допомоги українцям, які потерпали від голодомору 1932 – 1933 рр. жителями Західної України паралельно з організацією та проведенням акцій протесту українськими політичними партіями та громадськими організаціями проаналізовано в працях Я. Папуги [1; 2], М. Чоповського [11; 13], Я. Цецика [8; 16], значний обсяг матеріалу про проведення акцій протесту на Волині знаходиться у монографії М. Кучерепи та Я. Цецика [3].

Джерельна база дослідження. Основу джерельної бази дослідження складає аналіз циклу матеріалів присвячених висвітленню трагічних подій голодомору в УСРР 1932 – 1933 рр., які були опубліковані львівською газетою «Новий час» влітку-восени 1933 р. Окрему групу джерел складають документи, які зберігаються в Державному архіві Рівненської області аналіз та систематизація яких дають змогу дослідити проведення протестних заходів на Волині легальними українськими політичними партіями та православним духовенством.

У міжвоєнний період на західноукраїнських землях, які були в складі II Речі Посполитої мали можливість легально діяти українські політичні партії та громадські організації, які були в опозиції до польської влади. Одними з найбільш широкомасштабних акцій, які були організовані і проведені ними у 1930-х рр. були протестні заходи проти політики голодомору в Українській Соціалістичній Радянській Республіці (УСРР).

Наприкінці 1932 р., коли голодомор уже набрав розмаху, населення поза межами СРСР ще не усвідомлювало масштабів катастрофи [1, с. 85]. Лише навесні 1933 р. у Західній Україні почала з'являтися інформація про ситуацію в УСРР [2, с. 125; 3, с. 144]. Це було зумовлено тією обставиною, що заходи щодо недопущення витоку інформації про страшний голод вжиті більшовицьким урядом виявилися ефективними, і лише навесні 1933 р. почала проникати інформація про страшну трагедію українців, яку принесли втікачі, яким дивом

вдавалося прорватися через польсько-радянський кордон. Ще одним важливим джерелом інформації про трагедію в Україні були листи з УСРР, які переправлялися в Західну Україну ймовірно до родичів із проханням про допомогу. Окремі повідомлення західноєвропейської преси, які друкувалися у європейських газетах де населення інформували про голод в УСРР, перекладалися на українську мову й публікувалися в західноукраїнських газетах.

Так, у газеті «Новий час» за 10 серпня 1933 р. під рубрикою «...А на Україні люте голодова смерть», читаємо «Запаси пшениці що знаходиться в краях, які експортують пшеницю виносить 348 мільонів квінталів. Та кількість моглаби покрити потреби цілої Європи на повних 2 роки. А тимчасом на українських землях люди масово вмирають голодовою смертю. А пшениця гниє в магазинах... Так виглядає «культурний світ» у добі найвищого розвитку західно-європейської цивілізації» [4, с. 4]. У названому часописі було передруковано і значну кількість статей із західноєвропейської преси, які також були присвячені висвітленню трагічних подій у Радянській Україні. Так, у найбільшому католицькому голландському щоденнику De Maasbode за 2 серпня 1933 р. знаходимо велику редакційну статтю про голод на Великій Україні. «Україна – пише автор статті, - колишній багатий край, шпихлір Європи, вмирає. Населення вмирає з голоду. Ціла Україна стоїть над берегом пропасти. Не є це природна катастрофа, ані не є вислідом світової кризи, лише наслідком канібальської системи державного капіталізму основаної на несправедливості, гошштаплерстві, безбожництві й неморальності, який знищив весь добробут і багатство краю» [5, с. 2].

Тогочасна українська преса розгорнула активну кампанію, щоби висвітлити трагічні події в радянській Україні. «Україна перемістилась в одне жахливе цвинтарище ... вже мільйони українців гинуть голодною смертю», – писали в газеті «Новий час» [6, с. 1]. Зі свого боку «Громадський голос» наголошував, що «імперіялістична большевицька Москва хоче фізично знищити український народ. Відрізавши Україну кільчастим муром від решти світу, Москва вдає, що нема на Україні голоду і не допускає до того, щоби культурний світ прийшов з допомогою українському народу» [3, с. 144-145].

Аналогічну інформацію було оприлюднено московським кореспондентом газети «Геральд Трібюн», прізвище якого, на жаль, відсутнє в досліджуваній газеті: «совітські влади строго заборонили кореспондентам закордонних часописів перебувати в околицях управних піль у СРСР. Тією заборонаю большевики хочуть укрити факт, що ворожби й запевнення щодо цьогорічних надзвичайних жнив у СРСР не тільки не здійснилися, але навпаки, результат жнив є дуже марний і марево голоду існує даліше. Люди в СРСР – пише згаданий кореспондент - не скоро перестануть гинути з голоду» [7, с. 1].

Отже, наприкінці 1932 – на початку 1933 рр. українські еміграційні кола та західноукраїнські політичні структури не володіли повною та достовірною інформацією про реальну ситуацію в Радянській Україні. Це було зумовлено тим, що впродовж певного періоду було створено ефективні умови, за яких зберігалася таємниця про справжню ситуацію в УСРР, що включали заходи щодо охорони польсько-радянського й радянсько-румунського кордонів, не допуск іноземних журналістів у райони, охоплені голодом [8, с. 71-72].

Проте, попри більшовицьку цензуру й державні кордони, ризикуючи при цьому волею, а то й життям, справжні патріоти-українці переправляли в Західну Україну з УСРР листи, які було опубліковано в західноукраїнській пресі. У цих листах очевидці голодомору розповідали своїм родичам чи знайомим за межами СРСР про страшну трагедію українського населення в «більшовицькому раю» [3, с. 145]. В одному з таких свідчень, яке

влітку 1933 р. опублікували в газеті «Новий час», зазначалося: «Ми живемо плохо, у нас дуже людя вмирають по 20 душ в один день, люди людей їдять, є багато хат пустих», і далі: «Люди в нас падають як мухи, їдять листя та полу, я сама вже 2 зими його їм, вмирають на вулицях і там же ховають без попа кладучи в одну яму по 5 душ» [9, с. 3]. В іншому листі, який потрапив із проханням про допомогу, ймовірно, до родичів у Західну Україну й також був опублікований у «Новому часі», писали: «Мама стали такі худі, аж чорні бо нема нічого їсти ні жирів, ні хліба... Новинок багато, але погані голод панує по всім селі... Дорогий! Пишем тобі і просим, якщо можеш то допоможи нам, бо ми в усьому нуждаємося, а головне хлібом...» [10, с. 2]. Задля безпеки авторів цих листів, редакція газети не наводила їхніх імен, лише називала область чи район, з яких їх надіслали. Не називалися і прізвища осіб, які їх передали до редакції [3, с. 145].

У той час важливим джерелом інформації про голодомор були особи, яким вдавалося «незважаючи на заходи безпеки прорватися крізь польсько-радянський кордон». Саме вони розповіли про страшний голод у Радянській Україні [8, с. 72]. Саме тоді українські політичні сили розпочали організаційні акції, щоби надати допомогу українцям, що потерпали від голоду, і привернути увагу світової громадськості до подій в УСРР.

25 липня 1933 р. з ініціативи галицьких послів у Львові було утворено Український громадський комітет рятунку України (УГКРУ), який очолив Д. Левицький, найавторитетніший політичний діяч Західної України [11, с. 55-56]. До його складу увійшло 36 українських організацій, окрім легально діючих соціалістичних партій, які не бажали співпрацювати з греко-католицьким духовенством. Ними було утворено окремий комітет допомоги голодуючим [8, с. 72].

Українські соціалістичні партії протестні заходи проводили окремо, і таким чином у Західній Україні восени 1933 р. відбулися дві хвилі заходів протесту проти голодомору [8, с. 73].

Щодо відсутності консенсусу в українському політичному таборі з питання організації та проведення акцій протесту проти політики голодомору в УСРР восени 1933 р. «Новий час» писав: «Наше засадниче становище в цій справі було таке, що таку поважну акцію, як протести проти поголовного винищення українського народу в Світах не вільно використовувати в партійних цілях». Далі автор статті акцентував увагу на тому, що й націонал-демократи, і соціалісти-радикали «станули на цьому становищі щоби використати цю акцію для вузько партійних цілей, збити на ній моральний капітал» [5, с. 146; 12, с. 1-2].

Позиція автора публікації була продиктована не лише непорозумінням в українському політичному таборі, який, навіть для того, щоби організувати допомогу голодуючим українцям, не зміг об'єднати своїх зусиль, а й тим, що влітку 1933 р. керівництво часопису перейшло в опозицію до проводу УНДО [3, с. 146].

Восени 1933 р. представники УГКРУ виїхали до Ліги Націй, щоби переконати цю найвпливовішу міжнародну організацію підтримати українців СРСР, але через позицію великих держав ніякого рішення не було прийнято, а справу передано до Червоного Хреста [2, с. 130]. Тоді ж УГКРУ звернувся до радянського консульства у Львові з проханням прийняти від населення допомогу, але консульство відмовилося [13, с. 35].

Радянські дипломати це аргументували тим, що в УСРР голоду на було й ніхто не потребував ніякої допомоги. У зв'язку з цим українські політичні партії та громадські організації провели молебні, протести. Посли до Сейму М. Рудницька та З. Пеленський відповідно до рішення УПР (Галичини) звернулися до Ліги Націй. Однак «не бажаючи

загострювати відносини зі СРСР «через українське питання» великі держави не прийняли жодного рішення [8, с. 72-73].

Волинські організації УНДО та УСРП відреагували на трагедію українців в УСРР практичними діями: 8 вересня 1933 р. у Луцьку розпочав свою діяльність УГКРУ, який очолили В. Островський та С. Вишневецький (на той час керівники Луцького повітового комітету УНДО). Такий же комітет, який вирішив «надати допомогу голодуючим українцям у СРСР», було створено в Рівному та в інших повітах Волині, а саме: Любомльському, Ковельському, Сарненському й Володимирському. У деяких із названих вище повітів повітові комітети УГКРУ утворили не партійні діячі, а особи, які не належали до жодної з політичних партій [3, с. 147].

Лише за період від 1 до 20 серпня 1933 р. у Львівському, Станіславському, Тернопільському та Волинському воєводствах було проведено 68 протестних заходів у формі віч та зборів [8, с. 73], які тривали і протягом наступних місяців на Волині. Так, 10 вересня 1933 р. у селі Татаринцях Кременецького повіту завдяки ініціативі місцевих жителів у православному храмі відбулося богослужіння за всіх українців, які загинули «в московсько-більшевицькій неволі, від знущань і голоду на Придніпровській Україні». Цей захід відбувся без участі представників українських політичних партій [3, с. 147].

Отже, на Волині організаторами протестних акцій супроти політики голодомору в УСРР були не лише політичні структури і громадські організації, а і прості громадяни, які вважали своїм прямим обов'язком зробити все можливе, щоби допомогти тим українцям, котрі постраждали від внутрішньої політики радянського режиму.

Зі свого боку, Крайова Екзекутива ОУН на західно-українських землях закликала до конкретних дій. Зокрема, її керівники, використовуючи будь-які можливі засоби для привернення уваги до ситуації в УСРР, запланували вбивство радянського консула у Львові, як і було зазначено в повідомленні газети «Новий час» про акт політичного терору, здійснений у радянському консульстві у Львові 23 жовтня 1933 року Миколою Лемиком: «Молодий українець, як сам заявив – член ОУН і на приказ ОУН прийшов до совіцького консульату і вистрілом із револьверу вбив урядовця та зранив возного консульату» [14, с. 1; 15, с. 238].

Керівник Крайової Екзекутиви ОУН С. Бандера Львівському процесі проти керівництва ОУК на західноукраїнських землях у своєму виступі чітко вказав на причини що спонукали націоналістів щодо боротьби з комунізмом та проведення терористичної акції в радянському консульстві. Одночасно він звернув увагу на те, що «комунізм - це рух світоглядом протилежний націоналізму», і далі «...більшевизм засобами фізичного винищення бореться на східно-українських землях з українським націоналізмом і українським народом, а саме - масовими розстрілами в підземеллях ГПУ, виголоджуванням мільйонів людей та постійними засланнями на Сибір та Соловки». Зупинився провідник КЕ ОУН і на тій обставині, що після виконання акції в радянському консульстві М. Лемик повинен був «...віддатися в руки поліції й не стріляти до неї, й таким чином дати спроможність зробити судову розправу» [16, с. 114-115].

У той час, було оприлюднено повідомлення й коментарі польських газет про вбивство О. Майлова, опубліковані в газеті «Новому часі». Наприклад, в «Ілюстровани Кур'єр Цоденни» в статті під назвою «В чийм інтересі» читаємо: «Як відомо, українська преса нібито задля ратування братів на Совітській Україні розбурхала пропаганду, звернену проти Совітів. Рівночасно ОУН використала цю пропаганду, щоби розвинути агітацію проти Совітів, що скорше чи пізніше мусіла викладуватися в якімсь злочині» [15, с. 238-239].

А вже наступного дня на сторінках львівської преси з'явився передрук статті з московської газети «Известия», у якій охарактеризовано причини, що призвели до вбивства М. Лемиком О. Майлова в радянському консульстві у Львові: «Львівський замах – це є без сумніву нова спроба перепинити зближення СРСР із Польщею. Сов. публична опінія очікує, що польський уряд вчинить усі необхідні заходи, щоби викрити посередніх і безпосередніх справців замаху та їх інспіраторів і, що атмосфера, яка сприяла замахові буде розвіяна» [15, с. 240; 17, с. 1].

Опрацювавши пресові видання радянського періоду, можемо стверджувати, що акт політичного терору в радянському консульстві певною мірою перешкодив проведенню легальних протестних акцій та інформуванню суспільства поза межами Радянського Союзу про голод в УСРР.

Варто зазначити, що УГКРУ ухвалив рішення проголосити 29 жовтня 1933 р. днем жалоби у зв'язку з голодомором у УСРР, а організаціям націонал-демократів було запропоновано під час підготовки текстів виступів використовувати брошуру В. Мудрого «Лихоліття України». У відозвах Рівненського повітового комітету УНДО, повідомлялося, що в Рівненському православному соборі в неділю, 29 жовтня, після служби Божої, відбудеться панахида «За упокій душ дванадцяти мільйонів нещасливих жертв голодної смерті наших братів, що загинули мученицькою смертю внаслідок нелюдських знущань та терору Московських Червоних катів» [18, арк. 15]. За розпорядженням рівненського повітового старости від 27 жовтня 1933 р. цей тираж було конфісковано, про що повідомлено керівника Рівненського повітового комітету УНДО В. Ярмолюка [19, арк. 18].

Перешкоди, що створювала влада, не зірвали запланованих заходів націонал-демократів. З ініціативи членів УНДО акції протесту відбулися не лише в Рівному, а й у навколишніх селах. У рапорті Рівненської повітової коменди державної поліції, де висвітлено перебіг подій 29 жовтня 1933 р. в повіті, зазначено, що 29 жовтня в Рівненському православному соборі священники Чайковський, Сайкович і Зінькевич у присутності орієнтовно 300 осіб відслужили панахиду за упокій душ православних, що померли від голоду в УСРР. Такі панахиди відслужили в Басовому Куті, Корнині, Новому Дворі, Колоденці. Жодних політичних акцій не було [20, арк. 6].

На Волині соціалісти-радикали свої протестні заходи провели 5 листопада 1933 р. Але вони були не чисельними й відбулися лише в кількох повітах регіону. Польські силові структури з огляду на близькість польсько-радянського кордону робили все можливе, що мінімізувати їх проведення у Волинському воєводстві, що викликало обурення місцевих жителів [3, с. 147; 8, с. 73].

Такі заходи відбулися у Львівському, Станіславському, Тернопільському та Волинському воєводствах [8, с. 73], зокрема Кременецькому й Дубнівському повітах [21, арк. 128].

Отже, українські політичні та громадські організації, отримавши інформацію про голод на українських землях, розпочали активу діяльність щодо надання допомоги голодуючому населенню Радянської України. Основними формами протестаційних акцій на Волині проти політики голодомору на території УСРР були молебні, партійні збори, віча. Протидія місцевої адміністративної влади в організації протестних акцій стосувалася не лише Волині. Подібне відбувалося й у воєводствах Галичини.

Список використаної літератури

1. Папуга Я. Греко-католицьке духовенство в акції протесту українців Польщі проти голодомору 1932–1933 рр. / Я. Папуга // Пам'ять століть. – 2002. – № 4. – С. 85-91 ; Папуга

Ya. Hreko-katolytske dukhovenstvo v aktsii protestu ukrainsiv Polshchi proty holodomoru 1932–1933 rr. / Ya. Papuha // Pamiat stolit. – 2002. – № 4. – S. 85-91.

2. Папуга Я. Допомога українців Польщі потерпілим від голодомору 1932–1933 pp. / Я. Папуга // Пам'ять століть. – 2003. – № 5. – С. 122-135 ; Papuha Ya. Dopomoha ukrainsiv Polshchi poterpilym vid holodomoru 1932–1933 rr. / Ya. Papuha // Pamiat stolit. – 2003. – № 5. – S. 122-135.

3. Кучерепа М. М. Українські національні партії на Волині (1921–1939 pp.) / М. М. Кучерепа, Я. П. Цецик. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – Ч. 1 : Монографія. – 304 с. ; Kucherepa M. M. Ukrainski natsionalni partii na Volyni (1921–1939 rr.) / М. М. Кучерепа, Я. П. Tsetsyk. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2011. – Ch. 1 : Monohrafiia. – 304 s.

4. А на Україні лютує голодова смерть // Новий час. – 1933. – 10 серпня. – С. 4 ; А на Ukraini liutuie holodova smert // Novyi chas. – 1933. – 10 serpnia. – S. 4

5. Голяндська преса про Велику Україну. Вмираюча Україна. // Новий час. – 1933. – 17 серпня. – С. 2 ; Holianska presa pro Velyku Ukrainu. Vmyraiucha Ukraina. // Novyi chas. – 1933. – 17 serpnia. – S. 2.

6. Трагедія народу // Новий час. – 1933. – 15 лип. - С. 1 ; Trahediiia narodu // Novyi chas. – 1933. – 15 lyp. - S. 1

7. Вислід жнив у СРСР // Новий час. – 1933. – 24 серпня. – С. 1 ; Vyslid zhnyv u SRSR // Novyi chas. – 1933. – 24 serpnia. – S. 1.

8. Цецик Я. П. Участь західноукраїнських політичних партій та громадських організацій в акціях протесту проти голодомору в УСРР у 1932-1933 pp. / Я. П. Цецик // Історичний архів. – 2010. – Вип. 5. – С. 71-74 ; Vyslid zhnyv u SRSR // Novyi chas. – 1933. – 24 sTsetsyk Ya. P. Uchast zakhidnoukrainskykh politychnykh partii ta hromadskykh orhanizatsii v aktsiiakh protestu proty holodomoru v USRR u 1932-1933 rr. / Ya. P. Tsetsyk // Istorychnyi arkhiv. – 2010. – Vyp. 5. – S. 71-74.

9. Колись Україна усіх кормила // Новий час. – 1933. – 16 серп. - С. 3 ; Kolys Ukraina usikh kormyla // Novyi chas. – 1933. – 16 serp. - S. 3.

10. «Тяжко жити на Вкраїні». Лист з Совітької України // Новий час. – 1933. – 21 лип. – С. 2 ; «Tiazhko zhyty na Ukraini». Lyst z Sovitskoi Ukrainy // Novyi chas. – 1933. – 21 lyp. – S. 2.

11. Чоповський М. Ю. Криваві події на Західній Україні: національно-визвольна боротьба на західноукраїнських землях в 1920–1953 pp. / М. Ю. Чоповський. – Львів, 1998. – 232 с. ; Chopovskyi M. Yu. Kryvavi podii na Zakhidnii Ukraini: natsionalno-vyzvolna borotba na zakhidnoukrainskykh zemliakh v 1920–1953 rr. / M. Yu. Chopovskyi. – Lviv, 1998. – 232 s.

12. Не нація, але партії // Новий час. – 1933. – 26 жовт. – С. 1-2 ; Ne natsiia, ale partii // Novyi chas. – 1933. – 26 zhovt. – S. 1-2.

13. Чоповський М. Ю. Голгофа Західної України (Злочинна діяльність окупаційних режимів проти населення західноукраїнських земель та його боротьба за волю і незалежність 1920–1953 pp.) / М. Ю. Чоповський. – Львів, 1996. – 141 с. ; Chopovskyi M. Yu. Holhofa Zakhidnoi Ukrainy (Zlochyinna diialnist okupatsiinykh rezhymiv proty naseleattia zakhidnoukrainskykh zemel ta yoho borotba za voliu i nezalezhnist 1920–1953 rr.) / M. Yu. Chopovskyi. – Lviv, 1996. – 141 s.

14. Після атентату // Новий час. – 1933. – 25 жовт. – С. 1 ; Pislia atentatu // Novyi chas. – 1933. – 25 zhovt. – S. 1.

15. Кучерепа М. М. Українські національні партії на Волині (1921–1939 рр.) / М.М. Кучерепа, Я. П. Цецик. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – Ч. 2 : Документи і матеріали. — 293 с. ; Kucherepa M. M. Ukrainski natsionalni partii na Volyni (1921–1939 rr.) / М. М. Kucherepa, Ya. P. Tsetsyk. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2011. — Ch. 2 : Dokumenty i materialy. — 293 s.

16. Цецик Я. П. Львівський процес ОУН 1936 р. у рецепції газети “Новий час” / Я. П. Цецик // Сумський історико-архівний журнал. — 2008. — № IV-V. — С. 110-117 ; Tsetsyk Ya. P. Lvivskiy protses OUN 1936 r. u retseptsii hazety “Novyi chas” / Ya. P. Tsetsyk // Sumskiy istoryko-arkhivnyi zhurnal. — 2008. — № IV-V. — S. 110-117.

17. «Ізвестія» про атентат // Новий час. – 1933. – 26 жовт. – С. 1 ; «Izviestia» pro atentat // Novyi chas. – 1933. – 26 zhovt. – S. 1.

18. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 18, спр. 2255, арк. 15 ; Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. 30, op. 18, spr. 2255, ark. 15.

19. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 18, спр. 2255, арк. 18 ; Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. 30, op. 18, spr. 2255, ark. 18.

20. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 18, спр. 2257, арк. 6 ; Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. 30, op. 18, spr. 2257, ark. 6.

21. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 64, арк. 128 ; Derzharkhiv Rivnenskoï obl., f. 33, op. 4, spr. 64, ark. 128.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2019 р.

L. Malanchuk

T. Chubok

ORGANIZATION OF PROTEST AGAINST THE HOLODOMOR 1932 - 1933 IN VOLYN IN AUTUMN 1933

The article deals with the conduct of protests against the policy of famine in Ukraine by Western political parties and non-governmental organizations. The complex of materials devoted to the coverage of the tragic events of the Holodomor in the Ukrainian SSR in 1932 - 1933, much of which were published by the Lviv newspaper Novy Chas, is analyzed. It is found that information about the situation in the USSR outside the USSR began to emerge in the spring of 1933, when the famine was already gaining ground. This was due to the fact that measures to prevent the leakage of information about the terrible famine taken by the Bolshevik government proved to be quite effective.

Also addressed were letters sent to western Ukraine, possibly to relatives, asking for help, which was an important source of information about the tragedy in Ukraine. Separate Western press reports published in European newspapers informing about the famine in the USSR were translated and published in Ukrainian also in Western Ukrainian newspapers.

On the basis of documents stored in the State Archives of Rivne region, the features of protest actions in the Volyn Voivodeship were investigated, where the influence of Ukrainian national political groups was not so significant. It was revealed that the protest organizers were participants of Western Ukrainian cultural, educational and political organizations. Representatives of the Catholic, Greek Catholic and Orthodox clergy did not stay away from these events. The main forms of protest actions in Volyn against the policy of famine on the territory of the Ukrainian SSR were prayer, party meetings, and meetings. The resistance of the local administrative authorities in organizing protests was not only about Volyn. The same happened in the provinces of Galicia. In

addition, it was found that the Aid Committees were also active in the context of Ukrainian political emigration.

Particular attention is paid to the activities of nationalists in the fight against communism and the holding of a terrorist action in the Soviet consulate, which to some extent hindered the holding of legal protests and informing the public outside the Soviet Union about the famine in the Ukrainian SSR.

Keywords: party, famine, protests, public organization, press.

УДК 94(479.22)"1220/1265"

О. О. Мачай

РЕЛІГІЙНИЙ ЧИННИК У ВСТАНОВЛЕННІ МОНГОЛЬСЬКОЇ ВЛАДИ В ГРУЗІЇ

Стаття присвячена релігійним взаємовідносинам на теренах Грузії на початкових етапах становлення Монгольської імперії та Держави Хулагуїдів. Зокрема, показано контакти грузинських царів та грузинської християнської церкви, католицьких місіонерів, ісламського Хорезму. Базуючись на свідчення середньовічних джерел, подано аналіз розвитку православ'я в Грузії під владою монголів.

Ключові слова: Грузія, монголи, Русудан, православна церква, католицизм, Хулагуїди.

DOI 10.34079/2226-2830-2020-10-27-27-37

Актуальність дослідження. В науковій, публіцистичній та художній літературі переважає уявлення про негативний образ монгольських завойовників. Він був сформований під впливом об'єктивних чинників – враженнями очевидців від жахів насилля, що супроводжували завоювання. Так присутній і суб'єктивний чинник – свідоме спотворення монгольського світу політичними опонентами. Між тим, на теренах Монгольської імперії після завершення завоювань встановився мир. Звичайно, він підтримувався завдяки страху перед завойовниками з боку підкорених народів. Однак, серед об'єднаних чинників чи не меншу роль грав ідеологічний фактор, а саме – віротерпимість. Так, на Русі монгольська влада підтримала православну церкву, що у значній мірі сприяло її зміцненню. Становлення контролю монголів над складним Кавказьким регіоном було неможливе без врахування релігійного чинника.

Мета статті – висвітлити релігійні взаємовідносини між православною церквою, ісламським, католицьким світом та монголами на теренах Грузії, як вагомого політичного чинника за доби встановлення там влади Чингізидів та Хулагуїдів (XIII ст.).

Розкрити мету допомагають встановлені завдання: визначити і проаналізувати напрямки співпраці Грузинського царства та Папи Римського задля оборони своїх територій та експансії нових земель; дослідити стратегію поширення впливу ісламського світу на Кавказі; визначити роль монгольської влади у збереженні та розвитку православ'я на теренах Грузії.

В першій чверті XIII століття на мапі Євразії з'являється чи не найпотужніше і не найбільше державне утворення – Монгольська імперія. Починаючи від 1206 року